

Цивільне право та процес, господарське право та процес, сімейне право, міжнародне приватне право

ЛІНГВІСТИЧНЕ ТА ЮРИДИЧНЕ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ФАКТ» І «ОЦІНКА»

Шестакова С.О., канд.філол.наук, доцент

Лінгвістичний аналіз змістового і формального боку усного і письмового тексту є основним способом виявлення мовних одиниць, які підпадають під ознаки делікту і передбачені відповідною законодавчою нормою. Так, згідно зі ст.297 ЦК України «1. Кожен має право на повагу до його гідності та честі. 2. Гідність та честь фізичної особи є недоторканими. 3. Фізична особа має право звернутися до суду з позовом про захист її гідності та честі». Згідно зі ст.302 ЦК України будь-яка фізична особа «має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію». Проте, фізична особа, яка поширює інформацію, зобов'язана переконатися в її достовірності. «Негативна інформація, поширена про особу, вважається недостовірною, якщо особа, яка її поширила, не доведе протилежного. Якщо особа, яка поширила недостовірну інформацію, невідома, фізична особа, право якої порушено, може звернутися до суду із заявою про встановлення факту недостовірності цієї інформації та її спростування» (ст.277 ЦК України) [1].

Дослідженню питання щодо розмежування понять «факт» і «оцінка» присвятили увагу такі відомі дослідники, як К.І.Бринев, М.Д.Голев, С.В.Дороніна, О.О.Карагодін, О.С.Кара-Мурза, Г.В.Колшанський, О.М.Матвеева та інші. Проте деякі аспекти розглядуваної проблеми потребують додаткової уваги.

З огляду на зміст наведених статей ЦК України, вважаємо за необхідне визначити поняття «честь» і «гідність». Під честю ми розуміємо оцінку суспільством моральних якостей особи, під гідністю – самооцінка особи, яка ґрунтується на оцінці її суспільством. Спільною рисою, як бачимо, є наявність суспільного фактору – оцінки суб'єкта суспільством.

Зрозуміло, що негативна недостовірна інформація про особу принижує її честь і гідність. До таких відомостей необхідно відносити інформацію про порушення особою чинного законодавства, моральних норм, норм професійної етики, зокрема необґрунтовані звинувачення в невиконанні професійних обов'язків (порушення трудової дисципліни, відмова від виконання роботи), у нечесності (незаконне отримання грошей), порушення громадянського та сімейного обов'язку (виселення літніх батьків із квартири), поширення наклепів тощо. При цьому така інформація повинна бути виражена у формі твердження (а не суб'єктивної думки, припущення) і не відповідати дійсності. Якщо ж поширена інформація відповідає дійсності, вона не вважається такою, що принижує честь і гідність. Проте слід зазначити, що з лінгвістичного погляду принижувати честь і гідність може інформація, виражена не тільки у формі твердження, а й у формі думки, припущення, а також інформація, яка як відповідає дійсності, так і суперечить їй, оскільки в значенні деяких слів поряд із предметно-логічним компонентом присутній емоційно-оцінний компонент.

Дослідники стверджують, що юридичне та лінгвістичне розуміння понять «подія»/ «оцінка» є принципово відмінними. Зокрема, О.М.Матвеева зазначає, що «лінгвістичні категорії події та оцінки ...трансформуються у принципово важливі для юриспруденції категорії факту і думки, від розрізнення яких залежить кваліфікація висловлювань як таких, що відповідають дійсності, та таких, що не відповідають дійсності [2, с. 93-94]. Отже, лінгвістичне розмежування понять «подія» та «оцінка» набуває важливого значення і у правовому сенсі, проте реалізується в юридичних категоріях факту і оцінного твердження, думки, переконання.

Значну увагу процесу юридизації мовних явищ приділяє М.Д.Голев. На думку дослідника, лінгвістичну опозицію «подія – оцінка» навряд чи можна розглядати як підставу юридично значущого протиставлення твердження про факт і оцінне судження, думку, переконання. Дане протиставлення склалося і оформилося вже у юридичній сфері. По-перше, опозиція

твердження про факти і оцінні судження виникає внаслідок протиставлення висловлювань, які можуть бути перевірені на відповідність дійсності (твердження про факти), і висловлювання, які не можна перевірити на відповідність дійсності (оцінне судження, думка, переконання). Перші, відповідно до ст. 277 ЦК України, підлягають оскарженню, другі – ні. Висловлювання, які можна перевірити на відповідність дійсності, можуть принижувати честь і гідність, а висловлювання, які не можна перевірити на відповідність дійсності – ні [3]. По-друге, опозиція складається в результаті того, що дія статей ЦК України обмежується дією інших законів, зокрема, ст. 10 Конвенції про захист прав людини, Закон України «Про інформацію» [4].

Відповідно до даних нормативних актів кожному громадянину гарантується право на свободу думки і слова, а також на свободу масової інформації. У зв'язку з цим суд не має права вимагати доведення істинності тих висловлювань, які мають форму оцінних суджень, думок чи переконань.

На відмінність опозиції «факт-оцінка» у лінгвістиці і юридичній сфері вказує Г.С.Іваненко [5]. Для дослідниці відмінність інтерпретації вказаної опозиції полягає в тому, що в лінгвістиці факт і оцінка нерозривно пов'язані в мовних одиницях різних рівнів. У лінгвістиці не буває тільки нейтральних тверджень, як і не буває тільки емоційних мовних фактів. Значення має тільки пропорція, у якій вони представлені. У юридичній галузі ці два явища протиставлені одне одному. Вимога правової системи до лінгвістичної експертизи, яка полягає у суворій диференціації факту й оцінки, породжує міждисциплінарний конфлікт, в основі якого різні інтерпретації даної опозиції лінгвістами і юристами.

Таким чином, розглянуті в лінгвістиці та юридичній сфері опозиції формально співвідносяться, але змістовно мають різну природу. На відміну від лінгвістичної, юридично значуща опозиція твердження про факти й оцінні судження, думки не передає реального у природній мові стану справ. Вона склалася в межах моделі правового регулювання певних ситуацій

дійсності. Зазначена відмінність лінгвістично і юридично значущих опозицій, на наш погляд, пояснює труднощі кваліфікації конкретних висловлювань як тверджень про факти, оцінні судження, думки, які виникають перед лінгвістом, що виконує дослідження спірного тексту.

Використана література

1. Цивільний кодекс України : від 18.02.2018. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40/41, 42. ст. 492. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення - 03.03.2018)

2. Матвеева О.Н. Функционирование конфликтных текстов в правовой сфере и особенности его лингвистического изучения (на материале текстов, вовлеченных в юридическую практику): дисс....канд.філол.наук. Барнаул, 2004. 283 с.

3. Про інформацію: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, N 48, ст.650. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення - 05.03.2018)

4. Голев. Н. Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении. *Юрислингвистика-1. Проблемы и перспективы*. Барнаул, 1999. С. 11-58)

5. Иваненко Г.С. Лингвистическая экспертиза в процессах по защите чести, достоинства, деловой репутации: монография. Челябинск : Полиграф-Мастер, 2006. 227 с.